

*Поліщук Л. Б.,**кандидат філологічних наук,**старший викладач кафедри слов'янських мов та зарубіжної літератури
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

ТЕРМІНОЛОГІЯ ГУМАНІТАРНИХ НАУК У ТВОРАХ Г. С. СКОВОРОДИ

Анотація. У цій роботі основна увага зосереджена на дослідженні термінології гуманітарних наук, зафіксованої у творах видатного представника української духовної культури Григорія Савича Сковороди.

У лінгвістичній літературі стала загальноновизнаною думка про те, що в основі значення терміна лежить поняття. Інакше кажучи, під час дослідження термінологічної лексики необхідно спиратися на принципи розгляду мовних явищ у нерозривному зв'язку з мисленням, бо мова існує не сама по собі, а як засіб вираження думки.

Упорядкування української термінології будь-якої науки передбачає обґрунтований вибір того чи іншого терміна, коли відоме походження терміна, його первісне значення і наступний розвиток семантики.

Пристаючи до будь-якого наукового дослідження, необхідно чітко визначити зміст поняття, якими доводиться в ньому оперувати. Необхідно встановити зміст поняття «термін», «термінологія».

Методологічною базою дослідження є положення філософії про те, що кожне явище, в тому числі і мову, необхідно розглядати в процесі історичного розвитку.

Поставлена мета і задачі роботи визначили вибір методів і засобів дослідження. Матеріал аналізувався з використанням як історично-порівняльного, так і описового методів (останній полягає у підборі, описі і систематизації мовного матеріалу); контекстуального методу; словотворчого аналізу; залучався етимологічний аналіз, який допомагає глибше зрозуміти семантичний розвиток слів, визначити джерело запозичення досліджуваної лексики; використовувались також елементи компонентного аналізу семантичних структур. Частково використовується статистичний і порівняльний методи, оскільки матеріал вивчається в двох аспектах: діахронічному та синхронічному.

Щоб дослідження української термінології мало науковий характер, необхідно розглянути не тільки сучасний стан, а й процес її формування та зв'язок із становищем української мови на різних етапах її розвитку, у зв'язку з розвитком освіти в Україні.

Ключові слова: гуманітарні науки, термінологія, філософські погляди, термін, лексика, терміносистема.

Постановка проблеми. Сучасна українська літературна мова є однією з найрозвиненіших мов світу. Багатство її лексичних засобів дає можливість виразити найрізноманітніші і найскладніші поняття науки і техніки, мистецтва і культури, політики і господарської діяльності людини.

Лексика будь-якої галузі науки представляє собою не довільну сукупність окремих термінів, а окрему систему, яка є частиною літературної мови, яка підлягає тим самим процесам, що і словниковий склад загалом.

Останнім часом зріс інтерес лінгвістів до питань термінології, зокрема наукової, адже це «проблема не тільки національна, але й інтернаціональна» [1, с. 163].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Становлення терміносистеми різних галузей української науки досліджується в роботах Д.П. Кирика (філософія), А.М. Крейтор (математика), Н.А. Москаленко (граматика), Т.І. Панько (політична економіка), О.А. Сербінської (юриспруденція), П.П. Чучки (географія). Окремі питання, пов'язані з формуванням і розвитком української наукової термінології, тією чи іншою мірою порушуються в роботах російських мовознавців Є.Е. Биржакової, Н.В. Боганової, Л.А. Войнової, В.В. Заскової, Л.Л. Кутіної, Н.В. Леонової, Л.А. Марченкової та інших. Розгляду наукової термінології, використаної мислителями минулого, присвячені роботи С.М. Бурдіна, Д.П. Кирика, Н.А. Кондрашова, Г.М. Наснко.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю вивчення історії формування і розвитку української гуманітарної термінології, а також необхідністю мовного аналізу творчого доробку Г.С. Сковороди. Хоча його мова і привертала в різні періоди увагу мовознавців (Д.І. Багалій, І.К. Білодід, Г.М. Гнатюк, Є.М. Кудрицький, Л.П. Гнатюк), термінологічна лексика не була предметом спеціального розгляду.

Мета дослідження. На основі вивчення гуманітарної термінології, яку використовує мислитель, встановити місце автора в історії розвитку наукової термінології в Україні.

Завдання дослідження визначаються поставленою метою і полягають в наступному: розглянути термінологію гуманітарних наук, яку використовує Г.С. Сковорода; описати цю лексику з погляду її походження; за можливості встановити історію входження запозичених термінів в українську мову.

Об'єкт дослідження – відомі в наш час вірші, байки, діалоги, притчі, трактати, листи відомого українського мислителя Григорія Савича Сковороди. **Предмет** дослідження – наукова термінологія мислителя.

Виклад основного матеріалу. Терміном називається слово чи словосполучення, що виражає спеціальні поняття якоїсь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя [2, с. 512]. Термінологія – це сукупність термінів якоїсь галузі науки, техніки, мистецтва тощо [2, с. 513].

Найбільш повно в творах Г.С. Сковороди представлена філософська термінологія, яка, на відміну від термінології інших наук, значною мірою створена самим письменником як відображення його світогляду.

Філософську термінологію письменника необхідно розглядати в контексті його філософської концепції. Увірававши в себе

найкращі ідеї діячів минулого, а також орієнтуючись на попередні досягнення сучасної йому науки, Сковорода створив власну теорію «трьох світів» і «двох натур», яка відіграла велику роль у розвитку вітчизняної філософії, зокрема в становленні й еволюції її термінології. «Сковороду часто називали «філософом без системи». Твори Сковороди робили на декого з дослідників вражіння непрохідного лісу, де лише тут та там зустрічаємо живі оази... Вина цьому – не лише нездібність декого з дослідників розуміти спекулятивну глибину думки Сковороди, а й той дивовижний факт, що в творах Сковороди дійсно часто-густо зустрічаємо протилежні твердження про одне й те саме» [3, с. 30].

Свої філософські погляди Григорій Савич виклав в основному в трактатах «Наркіс», «Начальная дверь ко християнскому добронравію», «Диалог, или разглагол о древнем мірь», «Разговор п'яти путников о истинном щасті в жизни», «Кольцо», «Алфавіт, или буквар мира», «Жена Лотова» і «Потоп зміин». Природньо, що саме в цих творах зосереджена його філософська термінологія.

Філософські твори Сковороди написані у II половині XVIII століття. У цей час існувало два види української літературної мови: слов'яноруська мова і книжна мова. Автор не дотримувався якогось одного виду української літературної мови. Його твори написані мовою, що являє собою поєднання двох літературних мов із значною перевагою елементів слов'яноруської мови. Останнє не могло не позначитися на лексичному складі філософської термінології мислителя.

Уявлення про філософську термінологію може дати такий уривок з його твору «Начальная дверь ко християнскому добронравію»: «Весь мір состоит из двух натур: одна – *видимая*, другая – *невидимая*. *Видимая* натура называется *тварь*, а *невидимая* – *бог*. Сія *невидимая* натура, или *бог*, всю *тварь* пронизает содержит; вездѣ всегда был, есть и будет. Напримѣр, тѣло *человѣческое* видно, но *проницающий* и *содержащий* оно ум не *виден*. По сей причинѣ у древних *бог* назывался ум *всемирный*. Ему ж у них были разные имена, напримѣр: *натура*, *бытіе верей*, *вѣчность*, *время*, *судьба*, *необходимость*, *формуна* и проч...

А у християн знатнѣйшія імена слѣдуюція: *дух*, *господь*, *царь*, *отец*, *ум*, *истина*. Послѣднія два імена кажуться свойственнѣ протчи, потому что умовся есть *невеществен*, а *истинна* вѣчным своим пребываніем совѣм противна непостоянному *веществу*. Да и тепер и в нѣкоторой землѣ называется *бог* иштен. Что касается до *видимой* *натуры*, то ей также не одно имя, напримѣр: *вещество*, или *матерія*, *земля*, *плоть*, *тѣнь* и проч.» [4, 415].

Уже з цього видно, що філософські терміни Сковороди є дуже своєрідними. Деякі слова, що виступають у творах українського мислителя як терміни (*плоть*, *земля*, *тварь*, *тѣнь* та ін.), вжиті не в звичайному для них значенні. Семантику таких слів-термінів можна визначити лише шляхом розкриття змісту понять, що виражаються цими термінами. Тому під час вивчення реального значення того чи іншого філософського терміна Сковороди не можна обійтися без аналізу змісту позначуваного ним поняття.

Під час встановлення змісту філософських термінів у працях філософа враховуються також їх семантичні зв'язки з іншими термінами, значення яких уже відоме.

Найбільш вживаними в працях Григорія Савича є такі терміни: *безконечность*, *безначальность*, *библиа*, *вещество*, *видимость*,

время, *вселенная*, *вѣчность*, *движение*, *дух*, *единое*, *единство*, *эмблема*, *естество божіе*, *естество вещественное*, *естество вѣчное*, *естество тлѣнное*, *закон*, *идея*, *идол*, *истина*, *конец*, *лжа*, *мыр великий*, *мыр невидный*, *мыр обывательный*, *мыр перво-родный*, *мир символичный*, *мыр частный*, *мысль*, *натура*, *натура божественна*, *натура вѣчная*, *натура господственная*, *натура тлѣсная*, *натура тлѣнная*, *начало*, *невидимость*, *нѣчтость*, *ничто*, *образ*, *основаніе*, *покой*, *понятіе*, *практика*, *природа*, *причина*, *пространство*, *символ*, *стихія*, *существо*, *тварь*, *тождество*, *фігура*, *філософія*, *філософ*, *форма*.

Більшість цих термінів вживається у тому значенні, яке вони мали у творах інших філософів. Але такі терміни, як *библиа*, *бог*, *эмблема*, *идол*, *ипостась*, *серце*, *символ*, *тварь* та інші, мали відмінне значення від того, яке вкладали у ці слова сучасники Сковороди. Ці і подібні до них слова-терміни у творах автора, крім термінологічного, мають ще й загальноприйняте на той час значення. Коли такі слова мислитель вживає у звичайному для них значенні, тоді вони не виступають як філософські терміни.

Слово *библиа* Сковорода вживав не в значенні «святе письмо», а називав ним один з трьох світів, на які філософ ділив усе існуюче. Перший світ *мыр обительный*, *всесвіт*, другий – *мікрокозм*, *людина*, третій – *библиа*, *світ символів*. «Суть же три *мыры*. Первый есть *всеобщий* и *мыр обительный*, гдѣ все рожденное обитает. Сей составлен из бесчисленных *мыр* – *мыров* и есть *великий мыр*. Другія два суть *частный* и *малый мыры*. Первый *мыкрокозм*, сирѣчь – *мырик*, *мирок* или *человѣк*. Второй *мир* – *символичный*, сирѣчь *библиа*. А как сонце есть глава міра, тога не дивно, что *человѣк* назван *мікрокосмос* сиріч – *маленький мыр*. А *библиа* есть *символичный мир*, затѣм что в ней собраны небесных, земных и преисподных *тварей* *фігуры*, дабы они были *монументами*, *ведущими* *мысль* нашу *впонятія* *вѣчных* *натуры*, *утаенных* в *тлѣнной* так, как *рисунок* в *красках* *своих*» [4, с. 536].

У такому ж своєрідному значенні Сковорода вживав слово *бог*. *Бог* у нього – це не уособлений творець *всесвіту*, а якась *верховна сутність*, що керує *світом* і стоїть над ним, *богом* філософ називає «*невидимую* *натуру*»: «Весь *мыр* состоит из двух *натур*: одна *видимая*, другая *невидимая* – *бог*. Сія *невидимая* *натура*, или *бог*, всю *тварь* прощает и содержит, вездѣ и всегда был и есть и будет» [4, с. 57].

Бога, тобто *невидимую* *натуру*, мислитель розглядав як *першопричину* *всього існуючого* і *причину* *самого себе*: «Он (*бог*) сам есть оно *блаженство*, *безвиновное* *начало*, *безначальная* *вина* (термін *вина* вживається у творах паралельно з терміном *причина*), в коей і от коей *все*, а она сама от самой себе и всегда с собой *есть* и *будет*. Посему и *вічна*, *всегда* и *повсему* *одно* и *однаковая*, *разумевшаяся* и *содержащая*. Сія *высочайшая* *вина* *всеобщим* *именем* *именуется* *бог*, *свойственного* *имени* *ей* *нет*» [4, с. 259].

У творі «Разговор п'яти путников» Сковорода називає *бога* просто *натурою*: «В *библии* *бог* *именуется*: *огнем*, *водою*, *вітром*, *жельзом*, *каменем* и *пртчими* *безчисленными* *именами*. Для *чего* ж *его* не *назвать* *натурою*? Что ж до *моего* *мнѣния* *подлежит* – *нельзя* *ссыкать* *важне* и *богу* *приличнѣ* *имени*, *как* *сіе*» [4, с. 213].

Одночасно автор пояснює, що *натура* означає не тільки *все* *те*, що *народжується*, тобто *все* *речовинне*, *матеріальне*, але й *ту* *силу*, яка *називається* *богом* і *дає* *початок* *всьому* *матеріальному*:

«Для чего жь всю твар заключающим именем, то есть *натурою*, не назвать того, к коем весь мир с рождениями своими, как прекрасное, цвѣтущее дерево в зернь своем и остуда ж является? Сверх того, слово сія – *натура* не всякое рождаемое и применяемое существо значит но и тайную економію той силы, которая вездѣ имѣет свой центр. Кто яко то бог» [4, с. 213].

У працях термін *бог* виступає у різних значеннях, і всі вони відмінні від тих значень, які в нього вкладали його сучасники.

До того ж цей термін у творах українського мислителя має багато назв, а саме: *бытіе вещей, вѣчность, господь, дух, закон, истина, конец, натура, натура невидимая, начало, начинание, необходимость, отец, свѣт, судьба, ум всемирный, форма, фортуна, царь*, хоч у значенні наведених термінів є певні відмінності. Вони виступають як контекстуальні синоніми: «По сей причинѣ у древних *бог* назывался *ум всемирный*. Ему же у них были разные імена, наприклад: *натура, бытіе вещей, вѣчность, время, судьба, необходимость, форма* и проч. А у християн знатнѣйшія имена следующие: *дух, господь, царь, отец, ум, истина*» [4, с. 16].

«Дух и бог все одно есть» [4, с. 40]; «А что ж есть *бог*, если не вѣчная глава и тайный *закон* в тварях» [4, с. 318]; «*Начало, конец* есть то же, что *бог* или *вѣчность*» [4, с. 379]; «*Бог, начало, вѣчность, свѣт* есть то же» [5, с. 542].

Термін *ипостась* у творах Григорія Савича має значення «невидимая сутність речей», «невидимая основа речей»: «...вижу в семцѣлос мирѣ два мира, един мир составляющія: *мир видный и невидный*, живой и мертвый, цѣлый и сокрушаемый. Сей риза, а тот тѣло, яй – тѣнь, а тот – древо, сей вещество, а тот *ипостась* сирѣчь основанія, содержащее вещественную грязь так, как рисунок содержит свою краску» [4, с. 381–382]; «Вѣчность вездѣ есть и негдѣ ея нет, тѣм что невидна, закрывая свою *ипостась*» [5, с. 550].

Термін *образ* Сковорода вживає у трьох значеннях: 1) «зображення предмета, яке передає прихований у цьому предметі зміст»; 2) «зовнішній вигляд самого предмета»; 3) «внутрішня нематеріальна сутність предмета, що ховається за його матеріальною оболонкою», «ідея».

У першому значенні термін «образ» вживається у творі «Кольцо»: «...древні мудрецы имѣли свой язык особенный, они изображали мысли свои *образами*, будто словами. *Образа* тѣ были фигуры небесных и земных тварей, наприклад, сонце означало истину, кольцо или змій, в кольцо свитый – вѣчность... Были и вымышленные *образа*, наприклад, сфинкс, сирена, феникс, змій семиглавый и прочая» [4, с. 274], у цьому значенні замість слова *образ* часто вживається терміни *идол, фигура*: «*Идол, фигура, образ* есть то же» [4, с. 383].

З першим значенням слова *образ* (зображення предмета, яке передає прихований у цьому предметі зміст) у творах автора тісно пов'язані значення термінів *эмблема, символ*.

Эмблемою філософ називає «образ, заключающий в себѣ тайну» [4, с. 274], а *символ* – «сполучення кількох емблем в одно ціле» [4, с. 387]. «Символ являє собою безпосередньо наявне або дане для споглядання зовнішнє існування, яке Не бере таким, яким воно безпосередньо існує заради самого себе, і повинно розумітися в більш широкому і загальному сенсі. Тому в символі ми повинні відразу ж розрізняти дві сторони: по-перше, зміст і, по-друге, вираз цього сенсу. Перший є уявлення або предмет байдуже якого змісту, а друге є чуттєве існування або образ будь-якого роду» [6, с. 14].

У другому значенні («зовнішній вигляд предмета») *образ* вживається як синонім до терміна «видимость»: «Всякая *видимость* есть *образ*, а каждый *образ* есть *плоть, сѣнь, идол и ничто*» [4, с. 285].

Третє значення терміна *образ* («ідея») виразно виступає у трактаті «Потоп зміин». У цьому творі для розкриття значення слова *образ* Сковорода використовує таке, як він пише, «подобіє». «Ах, не називай фарбу образом. Вона лиш тінь в образі, а сила й серце є малюнок, тобто не матеріальна думка і тасмні начерки, до яких фарба то пристає, то відстає так, як тінь, до своєї яблуні, і фарба є наче *плоть*, а малюнок – як кість у тілі. Через це той, хто не розуміє малюнка, не накладе фарбу. Це старший розуміє і сміється. Справжні образи ще перед своєю появою на стіні завжди були в розумі художника. Вони не народилися й не загинуть. А фарби, то приліпившись до них, показують їх у речовинному виді, то, відійшовши від них, прибирають із виду образ їх, але не відбирають вічного їхнього буття так, як зникаюча тінь від яблуні не руйнує яблуні» [7, с. 143].

В окремих трактатах Сковорода слово *сердце* також має термінологічне значення – воно вживається як синонім до слова *мысль*: «А посему то она часто и *сердцем* называется» [5, с. 34]; «...чѣловѣком есть не вѣшняя, или крайняя его *плоть*, как народ рассуждает, но глубокое *сердце* или *мысль* его» [5, с. 35].

Терміном *тварь* Григорій Савич позначає «видимую *натуру*», «світ речей», «все матеріальне»: «Весь мир состоит из двух *натур*: одна видимая, другая невидимая. *Видимая натура* называется *тварь*, а невидимая – *бог*» [4, с. 147].

Як рівнозначні до слова *тварь* Сковорода наводить терміни *вещество, грязь, земля, матерія, плоть, стихія, сѣнь, тѣнь*. До речі, ці терміни у творах автора виступають як синоніми не тільки до слова *тварь*, а й до слова *матерія*.

У творах українського мислителя своєрідне значення мають не тільки терміни *библия, бог, образ, сердце, тварь, грязь, плоть, сѣнь, тѣнь* та інші, що виступають як філософські терміни лише у цього автора, а й такі терміни, як *вѣчность, видимость* і *невидимость, истина* і *лжа, нѣчтось* і *ничто, начало*, вживання яких у властивому їм значенні було закріплене тривалою традицією у філософських творах попередників Сковорода.

Терміном *вѣчность* філософ позначав те, що не мало ні початку, ні кінця, бо, на його думку, нічого не могло бути ні до *вѣчности*, ні після неї, *вѣчность* сама є одночасно початком і кінцем всього існуючого: «*Начало и конец* есть то же, что *бог*, или *вѣчность*. Ничего нѣт ни прежде ея, ни после ея. *Начало и конец* есть то же» [4, с. 379]. *Вѣчность* Сковорода ототожнював то з *богом*, то з *невидимою натурою*, то з *истиною*, то з *идеєю*. Мандрівний філософ вважав, що *вѣчность* протилежна матеріальному «тілньому», її не можна сприймати за допомогою органів чуття, вона невидима.

У системі філософських термінів одне з центральних місць займають дуже близькі за своїм значенням термінологічні пари – *натура видимая* і *натура невидимая, матерія* і *форма*. Правильне пояснення семантики цих термінів має важливе значення як для розуміння всієї системи філософських термінів мислителя, так і для правильної оцінки його світогляду. «Використання ідей символізму у філософії Г. Сковорода підтвердило велике методологічне значення символізації для гуманітарних наук протягом всього історичного розвитку, адже символічні образи в процесі пізнавального пошуку інтегруються в раціональні поняття і категорії, у яких вони не зникають, а навпаки, залишаються підґрунтям пізнання істини» [8, с. 276].

Все існуюче Сковорода ділив на *натуру видимую* і *натуру невидимую*. *Видимая натура* – це світ речей, або, за термінологією автора, *тварь, вещество, матерія, видимость*, а *невидимая натура* – це матеріальна основа речей, *бог, дух, идея, невидимость*.

Терміни *натура видимая* і *натура невидимая* мають великі ряди синонімів. Так, паралельно з терміном *натура видимая* Григорій Сковорода вживав терміни *натура тлѣнная, натура тлѣсная, естетство вещественное, естетство глиняное, естетство тлѣнное, природа низшая, природа тлѣсная, мир видный, мир временный*, а синоніми до терміна *натура невидимая* виступали терміни *натура блаженная, натура господственная, естетство божественное, естетство божіе, естетство вѣчное, естетство господственное, природа вѣчная, природа господственная, природа главная, мир невидный, мир первородный*. Частина цих термінів є термінами тільки у філософії Г.С. Сковорода в силу вкладеного в них змісту.

Крім філософської термінології, у творах філософа зафіксована філологічна термінологія. Лінгвістика у мислителя представлена термінами *нарѣчіе, ортографія, слово, язык*, значення яких уже закріпилися в процесі їх функціонування. Наприклад, термін *слово* автор використовує з посиланням на походження того чи іншого слова, що вже мало традиції в українській мові, інколи проводить паралелі в різних мовах. Подібна лінгвістична робота була можлива завдяки виключній обізнаності філософа, його знання багатьох мов, у тому числі грецької, латинської, старослов'янської, польської.

Літературознавча термінологія, представлена в творах, відображає ступінь сформованості терміносистеми цієї галузі науки у XVIII столітті. Літературні жанри репрезентовані термінами *басня, комедія, ода, пословица, притча, пѣсня, сентенція, сказка, стіх*.

У той час не існувало чіткого розмежування таких понять, як *басня, пословица, поговорка*. Цим можна пояснити і відсутність точних термінів для їх позначення. Наприклад, традиційно полісемічним є слово *притча*. Воно використовується, по-перше, для позначення повчальних творів алегоричного змісту, тобто як синонім до *басня*; по-друге, в значенні *пословиць*; по-третє – *поговорок*. Також у працях Г.С. Сковорода відображені окремі терміни історії, психології, юриспруденції: *истина, историк, историчный, симпатія, антипатія (антипатія), меланхолік, юрист, юриспруденція*.

Висновки. У творах філософа зафіксована значна кількість термінів на позначення наукових понять різних галузей знань: філософії, етики, історії, філології, психології, юриспруденції, астрономії, географії, фізики, хімії, математики. Термінологіка цих наук органічно входить у мову письменника, відображаючи спосіб і особливості його мислення.

Найбільш повно представлена філософська термінологія, яка значною мірою створена самим мислителем як відображення його світогляду. У ній і вже в існуючій термінології інших наук можна виділити загальні недоліки:

– наявність великої кількості синонімів для позначення одного й того ж поняття;

– полісемія окремих термінів.

Загалом проаналізовані лексеми без істотних структурно-семантичних змін через епоху XVIII століття дійшли до теперішнього часу. Багато із розглянутих лексичних одиниць увійшли в активний склад сучасної лексики. Виражаючи життєво важливі і широко відомі поняття, вони є надбанням словникового фонду загальнонародної мови.

На основі аналізу термінології гуманітарних наук у проаналізованих творах ми дійшли висновку, що сучасні найменування понять ведуть свій початок ще з творчості Григорія Савича Сковорода.

Література:

1. Блохин Д. Дослідження спадщини Г. Сковорода українськими діаспорними вченими. Архівні матеріали. *Збірник наукових праць: філологія, філософія, педагогіка «Переяславські Сковородинівські студії»*. Ніжин: Вид. Лисенко М. Москва, 2017. Вип. 4. С. 160–167.
2. Новий тлумачний словник української мови: у 4 т. / уклад.: Василь Яременко, Оксана Сліпушко. Київ: Аконті, 1999. Т. 1–4.
3. Чижевський Д. Філософія Г.С. Сковорода. Харків, 2004. 272 с.
4. Сковорода Г.С. Повне зібрання творів: у 2 т. Київ: Наукова думка, 1973. Т. 1. 531 с.
5. Сковорода Г.С. Повне зібрання творів: у 2 т. Київ: Наукова думка, 1973. Т. 2. 574 с.
6. Веґера О. Вчення Г. Сковорода про самопізнання. Григорій Сковорода в українській і світовій культурі: зб. матеріал. II студ. Сковородинівських читань, приуроч. 285 роковинам від дня народження укр. Першорозума, 35-й річниці створення літерат.-меморіал. музею Г. С. Сковорода та Міжнарод. Дню філософії, (9 листопада 2007 р.). Сковородинівка, 2007. С. 18–20.
7. Сковорода Григорій. Твори: У 2 т. / Григорій Сковорода Київ: ТОВ «Видавництво «Обереги», 2005. 2-е вид., виправ. Т. 2. 480 с.
8. Столярова Г. Сповідь перед листами Григорія Сковорода. *Збірник наукових праць: філологія, філософія, педагогіка «Переяславські Сковородинівські студії»*. Ніжин: Вид. Лисенко М. М., 2017. Вип. 4. С. 275–278.

Polishchuk L. The terminology of the humanities in the works of G. S. Skovoroda

Summary. This paper focuses on the study of the terminology of the humanities, fixed in the works of a prominent representative of the Ukrainian spiritual culture Hryhoriy Savych Skovoroda.

It has become generally accepted, that the basic meaning of the term is based on the notion in the linguistic literature. In other words, the study of terminological vocabulary must be based on the principles of consideration of linguistic phenomena in inseparable connection with thinking, because language exists as a means of expression.

The ordering of the Ukrainian terminology of any science provides a reasonable choice of term, when the origin of the term, its initial meaning and the subsequent development of semantics are known.

Starting any scientific research, it is necessary to define the meaning of the concept clearly, to establish the meaning of the notion "term", "terminology".

The methodological basis of the study is the position of philosophy that every phenomenon, including language, must be considered in the process of historical development.

The purpose and objectives of the work determined the choice of research methods and techniques. The material was analyzed using both historical-comparative and descriptive methods (last is the selection, description and systematization of language material); contextual method; the elements of word-formation analysis are included; an etymological analysis was involved, which helps to understand better the semantic development of words, to determine the source of borrowing the studied token; elements of component analysis of semantic structures were also used. Statistical and comparative methods are partially used, as the material is studied in two aspects: diachronic and synchronous.

It is necessary to consider not only the current state of the research of Ukrainian terminology, but also the process of its formation and connection with the situation of the Ukrainian language at different stages of its development, in connection with the development of education in Ukraine.

Key words: humanities, terminology, philosophical views, term, vocabulary, term system.